

'De naaste zijn' Overweging 13 juli 2025, Theo Brock (Deuteronomium 30,10-14; Lucas 10,25-37)

'Kan ik zijn zoals die barmhartige Samaritaan? Mijn ongemak bij deze bekende parabel van Jezus heeft ermee te maken dat het om één mens in nood gaat die geholpen wordt. Als ik de korte weg van mijn huis naar het centrum van Nijmegen ga, kom ik meerdere daklozen en drugsverslaafden tegen waar ik me geen raad mee weet. Via krant en televisie word ik dagelijks ook nog eens geconfronteerd met onrecht, niet alleen in Nederland, maar ook in vele andere landen in de wereld. De rode stukken lint die in onze kerk hangen, en die symbool staan voor slachtoffers in Israël en Gaza, illustreren dat. Ik kan echter onmogelijk voor iedereen in nood die barmhartige Samaritaan zijn. Maar toch, het verhaal van de barmhartige Samaritaan schuurt aan mijn ziel. De barmhartigheid die Jezus voorstaat gaat duidelijk verder dan mijn eigen vertrouwde wereld en confronteert mij met de keuze een naaste voor een ander te willen zijn door in actie te komen.

In het Evangelieverhaal wordt Jezus door een wetgeleerde op de proef gesteld. Die wetgeleerde doet dat door kennis van de Joodse wet te testen met de vraag *'Meester wat moet ik doen om het eeuwig leven te verwerven?'* Ik neem aan dat met dat eeuwig leven een godsvruchtig en zinvol leven bedoeld wordt dat geïnspireerd is op de Thora. Het is duidelijk dat deze relevante vraag met een bijbedoeling gesteld wordt. Jezus stelt daarom de wedervraag *'Wat staat er geschreven in de wet?'* Het antwoord van de wetgeleerde luidt *'Heb God lief boven alles en je naaste als jezelf.'* Hieruit blijkt dat hij de Thora goed kent.

Laten we even stil staan bij de leefregel *'Je naaste lief hebben als jezelf'*. Een leefregel die zowel om respect en liefde voor jezelf als voor je naaste vraagt. Welbeschouwd moeilijk genoeg om altijd en overal toe te passen. Als ik goed in mijn vel zit is het gemakkelijker om compassie op te brengen voor een ander dan wanneer ik een rottag heb. Dan is er ook nog de vraag: Zijn naasten vooral de mensen uit mijn eigen kring, alle mensen die ik ontmoet op mijn levenspad, of moet ik die kring zo breed als mogelijk opvatten? Om de parabel in zijn tijd te plaatsen, is het goed om te weten dat in de tijd van Jezus het begrip naaste vooral betrekking had op Joodse geloofsgenoten en op vreemdelingen die de Joodse wetten navolgden.

Om Jezus verder op de proef te stellen, stelt de wetgeleerde dan ook de uitdagende vervolgvraag *'Wie is mijn naaste?'* Jezus laat zich echter niet uit de tent lokken en speelt die vraag terug door een gelijkenis te vertellen waarin verschillende personen figureren: een gewonde man, een priester, een leviet (dat is een tempeldienaar), een Samaritaan (volgens de Joodse leer een afvallige) en een herbergier. Over de achtergrond van de gewonde man langs de weg horen we niets. Duidelijk is dat die gewonde man slachtoffer is van plundering en mishandeling. Welbeschouwd zou het ieder van ons kunnen overkomen. Waarom de priester en de leviet de gewonde man links laten liggen, wordt in het verhaal niet uitgelegd. Misschien vanwege reinheidsvoorschriften in de Thora en willen ze daarom niet met dood en verderf in aanraking komen. Ze hebben namelijk taken in de eredienst te vervullen. Misschien ook gebruiken ze die reinheidsvoorschriften als excuus om hun normale leven niet te laten verstoren. Misschien ook zijn ze bang en gaan ze mogelijk gevaar uit de weg. Over de beweegreden van de herbergier, die tegen betaling de zorgtaken voor de gewonde man overneemt, horen we ook niets in het verhaal. Misschien heeft ook hij een barmhartige inborst. Misschien ook, zit hij krap bij kas en kan de extra inkomsten goed gebruiken of wil hij de Samaritaan niet als goede klant verliezen. Over de Samaritaan die zich bekommert over het slachtoffer horen we dat hij de gewonde en onbekende man ziet en medelijden krijgt. Je zou kunnen zeggen dat de Samaritaan in het gelaat van de kwetsbare medemens zichzelf herkent en daardoor met hart en ziel betrokken raakt.

Wellicht zijn er momenten in ons leven waarin we onszelf in alle personen van het verhaal herkennen, als slachtoffer van onrecht, als mens die onverschillig of angstig de andere kant op kijkt, als professionele hulpverlener, of als betrokken naaste die belangeloos te hulp schiet.

Het is niet de bedoeling van Jezus om de mensen die figureren in de gelijkenis zondermeer te beoordelen of veroordelen, maar om het begrip 'naaste' en 'naastenliefde' te verduidelijken. Jezus beantwoordt de strikvraag van de wetgeleerde '*Wie is mijn naaste?*' dan ook met een draai door te vragen '*Wie is de naaste van de mishandelde man?*'. De wetgeleerde kan niets anders antwoorden dan '*Hij die daadwerkelijk hulp heeft geboden*'. De naaste is volgens Jezus dus niet zozeer degene die geholpen moet worden, maar degene die helpt waar iemand in nood is. Zo bezien kunnen we ook de gulden regel: '*Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet*' een positieve draai geven door met Jezus te stellen '*Wat je wilt dat jou wordt gedaan, doe dat ook een ander*'. Dit navolgen spoort ons aan jezelf in de kwetsbare ander te herkennen om zo in Gods ogen echt mens en medemens te worden. Het spoort ons aan om naar vermogen in actie te komen o.a. door het schenken van een luisterend oor, troost, of zorgende en materiële steun in moeilijke situaties. Het is een vorm van verantwoordelijkheid nemen die je niet alleen in je agenda plant, maar die je ook onverwacht overkomt als je met hart en hoofd geraakt wordt door de nood van de ander op je levensweg.

Door concreet in actie te komen kunnen we niet alleen als individu maar ook als geloofsgemeenschap de naaste worden van mensen in nood door diaconale projecten te initiëren en ondersteunen. En ja, je hart en je hoofd laten spreken om in actie te komen is om allerlei redenen niet altijd mogelijk. Waar het in wezen om gaat is: Niet onverschillig, angstig of als cynicus in het leven staan. En ja, wellicht kunnen initiatieven om een naaste te zijn soms aanvoelen als een druppel op een gloeiende plaat. Hierdoor mogen we ons echter niet laten ontmoedigen. We staan er als betrokken individu of groep namelijk niet alleen voor. De barmhartige Samaritaan in de parabel deed het ook niet alleen, hij vertrouwde op de hulp van de herbergier.

Ook de waarde van het kleine gebaar mag niet onderschat worden. Het aanbieden van een luisterend oor kan misschien niet het leed van de ander wegnemen, maar dat leed wel dragelijker maken. Het sturen van enkele vrachtwagens met hulpgoederen naar Oekraïne lost daar niet voor iedereen de problemen op, maar kan een grotere kring van Oekraïners wel opbeuren omdat ze zien dat er aan hen gedacht wordt. Ook onze jaarlijkse rommelmarkt en de steun die hierdoor gegeven wordt aan Stichting Gast steunt ontheemden in Nijmegen nu de Nederlandse overheid het laat afweten.

Zo bezien, en de eerste lezing indachtig, zijn de leefregels van ons geloof niet te zwaar en liggen ze niet buiten ons bereik. Zonder de liefde voor God, onszelf en de ander te kort te doen, kunnen we die leefregels volbrengen. Ik wens u allen hierbij veel compassie en natuurlijk ook betrokken naasten toe.